

kenderiye, Mektebetü'l-belediyye, nr. 2294 B; bundan çekilmiş bir nüsha için bk. Kahire Ma'hedü'ihyâ'l-mahtûtâtî'l-Arabiyye, Tarih, nr. 38). 4. *et-Tezkire fi'l-fıkhî's-Şâfi'i* (nşr. Yâsin b. Nâsir el-Hatîb, Cidde 1990). 5. *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'l-fıkh* (TSMK, III. Ahmed, nr. 752; bundan çekilmiş bir nüsha için bk. Mekke Ümmülkurâ Ünversitesi Merkezü'l-bahsî'l-ilmî Ktp., nr. 89; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 59/9). 6. *Hulâsatü'l-fetâvî fi teshîli esrârî'l-Hâvî*. Abdülgaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin *el-Hâvî's-şagîr* adlı eserinin şerhi olup (*Keşfü'z-zunûn*, I, 625; krş. *el-Bedrü'l-münîr*, neşredenin girişi, I, 103) Bağdat Mektebetü'l-evkâfi'l-âmme'de (nr. 3875), müellifin aynı esere yaptığı daha küçük bir şerh olan *Tahrîrü'l-fetâvî'l-vâkı'a fi'l-Hâvî*'nin ise Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 2284) birer nüshası mevcuttur. 7. *Gunyetü'l-fakih fi şerhi't-Tenbîh*. Ebû İshak eş-Şirâzî'nin fıkha dair eserine yazdığı şerhtir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1341, I. cilt). Müellifin *et-Tenbîh* üzerine yaptığı birkaç çalışması daha vardır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 491; Muhammed Kemâleddin İzzeddin, s. 70). 8. *el-Kelâm 'alâ Süneni'l-cum'a kablehâ ve ba'dehâ* (Hind 1314).

C) Biyografi. 1. *el-İkdu'l-müzheb fi tabakâtî hameletî'l-mezheb*. Başlangıçtan müellifinin zamanına kadar 1200 kadar Şâfiî âliminin biyografisini ihtiva eden eserde âlimler üç tabakaya ayrılmış olup birinci tabakada ashâbü'l-vücûh ve onlara yakın âlimlere, ikinci tabakada bu dededen daha aşağı olanlara, üçüncü tabakada ise müellifin çağdaşlarına yer verilmiştir. Bu üç tabaka ayrıca birçok alt bölüme ayrılmış ve her bölüm kendi içinde alfabetik olarak düzenlenmiştir. Eser Eymen Nasr el-Ezherî ve Seyyid Mühennâ tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1417/1997). 2. *Tabakâtü'l-evliyâ*. Nûreddin Şerîbe, müellif tarafından, ayrıca klasik kaynaklarda *Tabakâtü's-şüfiyye* şeklinde kaydedilen eseri, bazı yazma nüshalardan hareketle yukarıdaki adla yayımlamıştır (Kahire 1393/1973). Otuz yedisi müellifin çağdaşlarına ait olmak üzere 230 biyografiyi ihtiva eden eser, dönemin tasavvuf hayatı ve anlayışı yanında İbnü'l-Mülakkın'ın tasavvufa bakışını da aksettirmesi bakımından önem taşımaktadır. 3. *Nüzhetü'n-nüzzâr fi kuğâtî'l-emşâr* (*Ahbârü kuğâtî Mısr*) (nşr. Medîha Muhammed eş-Şerkâvî, Kahire 1996). Muhammed Kemâleddin İzzeddin, İbnü'l-Mülakkın'ın tarihçiliğiyle ilgili eserinde

(bk. bibl.) müellifin bu üç kitabını incelemiştir. 4. *İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl*. Mizzî'nin eserini Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın *eş-Şahîh*'leri, Dârekutnî ve Beyhakî'nin *eş-Sünen*'leriyle Hâkim'in *el-Müstedrek*'indeki râvileri ilâve etmek suretiyle tamamladığı bir çalışmadır (Süleymaniye Ktp., Kılıç Afî Paşa, nr. 190; Millet Ktp., Fezulah Efendi, nr. 1378-1379). 5. *Düerü'l-cevâhir fi menâkıbi's-Şeyh 'Abdülkâdir* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hayrî – Abdullah Efendi, nr. 171; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 4407/2, vr. 39-43; Bağdat, Mektebetü'l-evkâfi'l-âmme, nr. 10058, *Tabakâtü'l-evliyâ*'nın sonunda).

D) Diğer Eserleri. 1. *Tefsîru ğaribi'l-Kur'ân*. Müellif, hocası Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin *Tuhtetü'l-erib*'inden de önemli ölçüde faydalanmak suretiyle hazırladığı bu eserini onun gibi alfabetik değil mushaf tertibine göre düzenlemiştir (nşr. Semîr Tâhâ el-Meczûb, Beyrut 1408/1987). 2. *Ġayetü's-sûl fi haşâ'îşî'r-Resûl* (*Haşâ'îşu efdâli'l-mahlûkin*) (nşr. Abdullah Bahrüddin Abdullah, Beyrut 1414/1993). 3. *Hadâ'îku'l-hakâ'ik* (*Hadâ'îku'l-evliyâ*) (San'a el-Câmiu'l-kebîr Ktp., nr. 90; Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 208; İbnü'l-Mülakkın'ın eserlerinin bir listesi ve bazılarının yazma nüshaları için bk. Muhammed Kemâleddin İzzeddin, s. 69-74; *Tabakâtü'l-evliyâ*, neşredenin girişi, s. 47-68; *Ġayetü's-sûl*, neşredenin girişi, s. 25-32; *el-Bedrü'l-münîr*, neşredenin girişi, I, 89-112; *el-Bülğa*, neşredenin girişi, s. 10-12; *Nüzhetü'n-nüzzâr*, neşredenin girişi, s. 64-80).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1393/1973, neşredenin girişi, s. 27-73; a.mlf., *el-Bülğa fi ehâdîşî'l-aḥkâm* (nşr. Muhyiddin Necîb), Dimaşk 1411, neşredenin girişi, s. 10-12; a.mlf., *Tefsîru ğaribi'l-Kur'ân* (nşr. Semîr Tâhâ el-Meczûb), Beyrut 1408/1987, neşredenin girişi, s. 28-39; a.mlf., *Ġayetü's-sûl fi haşâ'îşî'r-Resûl* (nşr. Abdullah Bahrüddin Abdullah), Beyrut 1414/1993, neşredenin girişi, s. 17-63; a.mlf., *el-Bedrü'l-münîr* (nşr. Cemâl M. es-Seyyid), Riyad 1414, neşredenin girişi, I, 41-191; a.mlf., *Nüzhetü'n-nüzzâr fi kuğâtî'l-emşâr* (nşr. Medîha Muhammed eş-Şerkâvî), Kahire 1996, neşredenin girişi, s. 49-81; Makrîzî, *el-Hıtat*, II, 393-394; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, IV, 43-47; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-ğumr*, V, 41-46; İbn Fehd, *Laḥzu'l-elḥâz* (*Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabî* içinde, nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 197-202; İbn Tağrîberdî, *ed-Delîlû's-Şâfi'ale'l-Menheli's-şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire 1399/1979, I, 502; Seḥâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, VI, 100-105; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 438; a.mlf., *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 537-538; a.mlf., *Zeylû Tabakâtü'l-huffâz* (*Zeylû Tezkireti'l-huffâz li'z-Zehabî* içinde, nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 369; Ebû Bekir b. Hidâyetullah el-Hüseynî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, s. 235-236; *Keşfü'z-zunûn*, I, 491, 625; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 44-45; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 508-511; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtaṭü't-Tevfikiyye*, Kahire 1305/1886, IV, 218-221; Serkis, *Mu'cem*, I, 252; Brockelmann, *GAL*, II, 113-114; *Suppl.*, II, 109-110; Lutfi Abdülbekî, *Fihrisü'l-maḥtûtâtü'l-muşavvere*, Kahire 1956, II/1, s. 17-18; II, 29, 39; Fuâd Seyyid, *Fihrisü'l-maḥtûtât: neşre bi'l-maḥtûtâtîlletî ikteneha'd-dâr min sene 1936-1955*, Kahire 1380/1961, I, 181; II, 82; III, 39; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1966, I, 105; II, 39, 47, 48, 50, 58; III, 98; IV, 53, 68; VI, 15; VII, 60; Sezgin, *GAS*, I, 120, 221; Muhammed Kemâleddin İzzeddin, *İbnü'l-Mülakkın mü'errihan*, Beyrut 1407/1987; Ebû'l-Hasan Diyânet, "İbn Mülakkın", *DMBİ*, IV, 690-691.

AHMET ÖZEL

İBNÜ'L-MÜNÂDÎ

(ابن المنادي)

Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ca'fer b. Muhammed b. Ubeydillâh el-Münâdî el-Bağdâdî (ö. 336/947)

Kıraat ve hadis âlimi.

18 Rebiülevvel 256'da (23 Şubat 870) Bağdat'ta dünyaya geldi. 257'de doğduğu da rivayet edilmiştir. Dedesine nisbetle İbnü'l-Münâdî diye meşhur oldu. İdrîs b. Abdülkerîm, Süleyman b. Yahyâ ed-Dabbî ve Fazl b. Mahled'den kıraat öğrendi. Zehebî, onun kıraatte dedesi Ebû Ca'fer Muhammed'den okuduğu âli isna-dı bulunduğunu, bu isnadın İshak b. Yûsuf el-Ezrak vasıtasıyla kurrâ-i seb'adan Âsım'ın râvisi Ebû Bekir b. Ayyâş'a bağlandığını kaydetmiştir (*Ma'rifetü'l-kurrâ*, II, 564). Dedesinden ve Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakikî, Ebû Bekir Muhammed b. İshak es-Sâgânî, Ebû Dâvûd es-Sicistânî gibi âlimlerden hadis dinledi. Kendisinden Ahmed b. Nasr eş-Şezâî, Abdülvâhid b. Ebû Hâşim, Ebû'l-Hasan b. Bilâl ve Ahmed b. Abdullah b. Hüseyin el-Cübbî ve diğerleri kıraat tahsil ederken Ebû Ömer İbn Hayyûye ve Muhammed b. Fâris el-Gürî gibi şahsiyetler hadis rivayet ettiler. Hanbelî mezhebine mensup olan ve 273 (887) yılında hacca giden İbnü'l-Münâdî 19 Muharrem 336'da (10 Ağustos 947) Bağdat'ta vefat etti ve Hayzûrân Mezarlığı'na defnedildi. İbnü'n-Ne-dîm ölüm yılını 334 (945) olarak verirken Süyûtî 320 (932) tarihini kaydetmiş, Dâvûdî de hocası Süyûtî'ye uymuştur.

İbnü'l-Münâdî için İbnü'n-Nedîm "kura-at üstadı" derken Ebû Amr ed-Dânî onun seçkin bir mukrî olduğunu, bu hususta eskilerden intikal edenleri iyi bildiğini, Arap dili konusunda da zirvede bulunduğunu söylemiş. hakkında sika ve me'mûn terimlerini kullanmıştır (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ*, II, 563). Hatîb el-Bağdâdî de İbnü'l-Münâdî'yi sika, emîn ve sadûk diye tanıtmış ve rivayet ettiği hususlarda hüccet sayıldığını belirtmiştir (*Târihu Bağdâd*, IV, 69). İbnü'l-Cevzî, eserlerinden kendi hattıyla yazılmış bir parçanın eline geçtiğini kaydettikten sonra onda hiçbir kitapta bulunamayacak bilgiler mevcut olduğunu söylemiştir. İbnü'l-Cevzî'nin naklettiğine göre İbnü'l-Münâdî'yi öven âlimlerden biri de Ebû Yûsuf el-Kazvînî olup bu zat onun sözlerinde faydasız hiçbir şeyin bulunmadığını ve rivayetle dirayeti birleştirebildiğini belirtmiş, Zehebî de, "Kurranın ileri gelenlerindendi" demiştir (*Tezkiretül-huffâz*, III, 850). İbnü'l-Münâdî'nin ahlâkı hakkında Hatîb el-Bağdâdî'nin Ebû'l-Fazl Ubeydullah b. Ahmed b. Ali es-Sayrafi'den naklettiği bir rivayet daha sonraki bazı kaynaklarda yer almıştır. Buna göre Ebû'l-Fazl es-Sayrafi onun sert mizaçlı ve kötü huylu bir insan olduğunu söylemiş, bu sebeple kendisinden yapılan rivayetlerin yaygınlık kazanmadığını ileri sürmüştür.

Eserleri. İbnü'n-Nedîm, İbnü'l-Münâdî'nin çoğu Kur'an ilimlerine dair olmak üzere çeşitli alanlarda 120'den fazla eseri bulunduğunu söylemiş, Ebû Yûsuf el-Kazvînî ise Kur'an ilimleri konusunda 440'tan fazla çalışması olduğunu, bunlardan yirmi birini kendisinin bildiğini belirtmiştir (İbnü'l-Cevzî, XIV, 66). Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Ebû Ya'lâ'nın kaydettiklerine göre onun eserlerinin çoğundan haberdar olunmamıştır. İbnü'l-Münâdî'nin günümüze ulaştığı bilinen tek kitabı *Müteşâbihü'l-Kur'ânî'l-azîm* olup bir nüshası İskenderiye'de el-Mektebetü'l-belediyye'de (nr. 1993 d.) bulunmaktadır (Sezgin, I, 44). Eser Abdullah b. Muhammed el-Guneymân'ın tahkikiyle yayımlanmıştır (Medine 1408; Demenhûr 1414/1993). Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *İhtilâfû'l-aded*, *Kitâbü Du'â'i en-vâ'il-isti'âzât min sâ'iri'l-âfât ve'l-âhât*, *Efvâcû'l-kurrâ*, *Nâsihu'l-Kur'ân* ve *mensûhuh*, *Kitâbü'l-Melâhim*, *et-Târih*, *Kitâbü'l-Menâsik*, *Müsnedü'l-aşere*, *Kitâbü Kellâ*, *Fezâ'ilü'l-Kur'ân*, *Kitâbü'l-Müderresin*, *Cüz' fihi'l-Hağır*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Münâdî, *Müteşâbihü'l-Kur'ân* (nşr. Abdullâh b. Muhammed el-Guneymân), Demenhûr 1414/1993, neşredenin girişi, s. 5-16; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 184-185; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, IV, 69-70; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, II, 3-6; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 385-386; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, XIV, 65-66; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 849-850; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), II, 563-564; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 331-350*, s. 134-135; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 361-362; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 219; İbnü'l-Cezzerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 44; II, 194; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, I, 85-86; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 300-301; Dâvudî, *Tabakâtü'l-müfessirin*, I, 33-34; Keşfü'z-zunûn, II, 1921; Sezgin, GAS, I, 44; Muhammed Hâdî Müezzîn-i Câmî, "İbn Münâdî", *DMBİ*, IV, 693-694.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBNÜ'L-MÜNÂSİF

(ابن المناسف)

Ebû Abdillâh Muhammed b. İsa
b. Muhammed b. Asbağ
b. el-Münâsif el-Ezdî el-Kurtubî
(ö. 620/1223)

Âlim, edip, şair ve kadî.

Receb 563'te (Nisan 1168) Mehdiye'de doğdu. Murâbitlar'ın Endülüs'teki hâkimiyetlerinin zayıflaması üzerine ülkede iç karışıklıklar yaygınlaşınca babası Kurtuba'dan (Cordoba) ayrılarak İfrîkiye'ye gitti ve Kayrevan'a yerleşti (539/1144), ardından Tiliimsân'a geçerek burada ikamet etmeye başladı. İbnü'l-Münâsif başta dedesi ve babası olmak üzere İbn Dihye el-Kelbî, İbnü'l-Murâdî diye bilinen Tunus Kadısı Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. İsmâil el-Mahzûmî, İbn Ebû Derka, Ebû İshak el-Kâfî, Ebû Bekir Atîk b. Ali el-Fasîh ve Abdullâh Muhammed b. Abdurrahman et-Tûcîbî gibi âlimlerden dinî ve edebî ilimleri tahsil etti. Bir süre Belensiye'de (Valencia) kadılık yaptı. Burada bulunduğu sırada İbnü'l-Ebbâr ile görüştü (608/1211). Daha sonra Mürsiye (Murcia) kadılığına tayin edildi; ardından başarıyla yürüttüğü bu görevinden ayrılarak Kurtuba'ya yerleşti. İbn Saîd el-Mağribî onun hacca gittiğini, bir süre de Mısır'da kaldığını bildirmekteyse de tarih vermemektedir (*el-Muğrib*, I, 105). Kendisi, 614'te (1217) kalemeye aldığı *ed-Dürretü's-seniyye* adlı eserinde ölmeden önce Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmeyi arzuladığından bahsettiğine göre hacca bu tarihten sonra gitmiş olmalıdır. İbnü'l-Münâsif, haya-

tının son döneminde Muvahhidler'in başşehri olan Merakeş'te ikamet etti. Burada Abdülmü'min el-Kûmî'nin yaptırdığı Kütübiyye (Kütübiyyîn) Camii'nde imamlık ve hatiplik görevinde bulundu, çok sayıda öğrenci yetiştirdi. 18 Rebîülâhîr 620'de (21 Mayıs 1223) Merakeş'te vefat etti. İbnü'l-Münâsif'in kadılık görevi sırasında âdil davrandığı, dönemindeki fikrî kargaşayı eleştirdiği, ictihad taraftarı olduğu, Mâlikî olmasına rağmen Şâfiî mezhebine meylettiği belirtilmektedir.

Eserleri. 1. *Tenbihü'l-hükkâm 'alâ me'âhizi'l-aḥkâm*. Fıkıh kitaplarından ve meşhur âlimlerin sözlerinden derlenerek meydana getirilmiştir. Beş bölümden oluşan eserin birinci bölümünde kadılının ilmi ve ahlâkî nitelikleri üzerinde durulmuş, ikinci bölümde şahitliğin kabulüne, üçüncü bölümde hükmün izahına, dördüncü bölümde hükümlerin icra edilmesine, beşinci bölümde şer'î hükümlerin ikamesinin sağlanmasına dair konular ele alınmıştır. Ayrıca İmam Mâlik ile İmam Şâfiî ve Ebû Hanîfe'nin görüşleri arasındaki bazı benzerlikler de tesbit edilmiştir. İbnü'l-Münâsif eseri hazırlarken Mâlikî fıkının ana kitaplarına başvurmuş, özellikle İmam Mâlik ile onun talebesi Ebû Abdullâh Abdurrahman İbnü'l-Kâsım, İbn Sahnûn, İbn Habîb es-Sülemî, Eşheb el-Kaysî, Asbağ b. Ferec gibi âlimlerin eserlerinden faydalanmıştır. İbn Gâzî el-Fâsî, Meyyâre el-Fâsî ve Burhâneddin İbrâhim b. Ferhûn *Tenbihü'l-hükkâm*'ı kaynak olarak kullanmışlardır. Eserin mağrib hattıyla yazılmış iki nüshasından biri Tunus Sâdıkiyye Kütüphanesi'nde (nr. 8241), diğeri Tunus Dârü'l-kütübi'l-vatanîyye'dedir (nr. 8892). Tunuslu müellif Abdülhafız Mansûr bu iki nüshayı karşılaştırarak neşretmiş (Tunus 1988), eser ayrıca Nefî b. Mutlak el-Hârisî tarafından Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de doktora tezi olarak hazırlanıp iki cilt halinde yayımlanmıştır (Medine 1410/1989). 2. *Kitâbü'l-Müzhebe* (*Müzehhebe*) *fi naẓmi's-şifât mine'l-hulâ ve's-şiyât*. 590'da (1194) yazılmış 432 beyitlik bir manzume olup eserde insan organları ve özellikleri anlatılmaktadır. Joachim M. Peñuela bu manzume üzerinde "*Die Goldene*" des *Ibn al-Munâsif* adıyla bir doktora çalışması yapmış ve çalışmasını Almanca notlarla birlikte neşretmiştir (Berlin 1941; Frankfurt 1996). 3. *ed-Dürretü's-seniyye fi muḳteda'l-me'âlimi's-Sünniyye*. İbnü'l-Münâsif 7002 beyitten oluşan bu eserin de iman, İslâm, kâfir, münâfık, zındık,